KESKI-POHJANMAAN LIITTO
MELLERSTA ÖSTERBOTTENS FÖRBUND

KESKI-POHJANMAAN ALUEELLINEN OIKEUDENMUKAISEN SIIRTYMÄN SUUNNITELMA

Sisällys

1. Strateginen viitekehys kohti ilmastoneutraaliutta....3

2. Ilmastoneutraaliin talouteen siirtymisestä aiheutuvien taloudellisten, yhteiskunnallisten ja alueellisten vaikutusten arviointi....6

Aluetaloudelliset vaikutukset syntyvät neljästä lähteestä....6

Sosiaaliset vaikutukset....9

Ympäristövaikutukset....9

3. Kehitystarpeet ja kehitystavoitteet vuoteen 2030 mennessä ottaen huomioon ilmastoneutraaliuden saavuttaminen vuoteen 2050 mennessä....10

I. Aluetalouden uudistaminen ja vahvistaminen mukaan lukien uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja työpaikkojen luominen....10

II. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta aluetalouden uudistamisen tukena....11

III. Turvesoiden ennallistaminen ja jälkikäyttö....11

4. Johdonmukaisuus ja yhdenmukaisuus kansallisiin ja alueellisiin strategioihin sekä suunnitelmiin nähden....13

5. Suunnitellut toimenpiteet....15

I Aluetalouden uudistaminen ja vahvistaminen mukaan lukien uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja työpaikkojen luominen....15

II JTM:n pilareista 2 (InvestEU) ja 3 (PSLF) rahoitettavat energiainvestoinnit....17

III Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta aluetalouden uudistamisen tukena....18

IV Turvesoiden ennallistaminen ja jälkikäyttö....18

6. Hallintomekanismin kuvaus huomioiden kumppanuusjärjestelyt....20

6.1 Kumppanuus....20

6.2. Seuranta ja arviointi....20

6.3. Koordinointi- ja seurantaelimet....21

6.4 Ohjelmakohtaiset tuotos- tai tulosindikaattorit....22

1. Strateginen viitekehys kohti ilmastoneutraaliutta

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan (10.12.2019) on kirjattu: ”Hallitus toimii tavalla, jonka seurauksena Suomi on hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen. Tämä tehdään nopeuttamalla päästövähennystoimia ja vahvistamalla hiilinieluja. ”Hallitusohjelman energia- ja ilmastopoliittiset tavoitteet on sisällytetty Suomen yhdennettyyn energia- ja ilmastosuunnitelmaan, joka toimitettiin Euroopan komissiolle (EY) joulukuussa 2019 energiaunionin hallinnasta ja ilmastotoimista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/2019 vaatimusten perusteella.

Kansallinen energia- ja ilmastostrategia vuoteen 2030 ja keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma vuodelle 2030 ohjaavat Suomen siirtymistä kohti ilmastoneutraaliutta.

Energia- ja ilmastosuunnitelman mukaan Suomen tavoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus vähintään 51 prosenttiin energian loppukulutuksesta ja 30 prosenttiin tieliikenteen käyttämän energian loppukulutuksesta. Energiatehokkuuden osalta tavoitteena on pitää energian loppukulutus enintään tasolla 290 TWh. Siirtymäprosessi toteutetaan rinnakkain muiden olemassa olevien alueellisten, kansallisten ja EU-tason toimien kanssa.

Valtioneuvosto valmistelee tällä hetkellä työ- ja elinkeinoministeriön johdolla Sanna Marinin hallitusohjelman mukaista ilmasto- ja energiastrategiaa. Valtioneuvosto valmistelee puolestaan ympäristöministeriön johdolla keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman (KAISU).

Suomen ilmasto- ja energiastrategian valmistelussa otetaan huomioon myös komissiolta kesällä 2021 tulevat Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa (’Green Deal’) koskevaan tiedonantoon liittyvät säädösehdotukset vuoden 2030 tavoitteiden tiukentamisesta sekä eri ministeriöissä tehtävä sektorikohtainen selvitystyö, kuten Toimialojen vähähiilisyystiekartat (TEM), Rakentamisen hiilijalanjälkityö (YM), Fossiilittoman liikenteen tiekartta ((LVM) ja VM:n verotyöryhmät: Energiaverotuksen uudistus ja Liikenteen verotuksen uudistus (https://tem.fi/ilmasto-ja-energiastrategia)

Hallitus julkaisi helmikuussa 2020 tiekartan, jonka tavoitteena on tehdä Suomesta maailman ensimmäinen hiilineutraali hyvinvointiyhteiskunta vuoteen 2035 mennessä, sekä joukon toimenpiteitä nopeuttamaan siirtymistä kohti hiilineutraaliutta. Valtioneuvoston tiekartta hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamiseksi “Reilulla siirtymällä kohti hiilineutraalia Suomea” määrittelee Suomen oikeudenmukaisen siirtymäagendan toteutuksen. Reilun siirtymän varmistamiseksi hallitus seuraa ohjelmatyönsä sosiaalisia, alueellisia ja työllisyysvaikutuksia. Rakennemuutoksessa tuetaan työllisyyttä ja elinvoiman kannalta haasteellisten alueiden ja toimialojen kestävää siirtymää sekä varmistetaan kompensoivien toimien toteutuminen pienituloisiin kohdistuvia vaikutuksia huomioiden ja resursoidaan muutosturvaa tuovaa jatkuvaa oppimista, työvoimapalveluita ja työssä oppimista. Rahoituksessa hyödynnetään muun muassa EU:n oikeudenmukaisen siirtymän -rahaston mahdollisuuksia. Oikeudenmukaisen siirtymäagendan toteuttamista johtaa pääministerin kanslia, jota tukevat Suomen ilmastonmuutospaneeli ja ministeriöt.

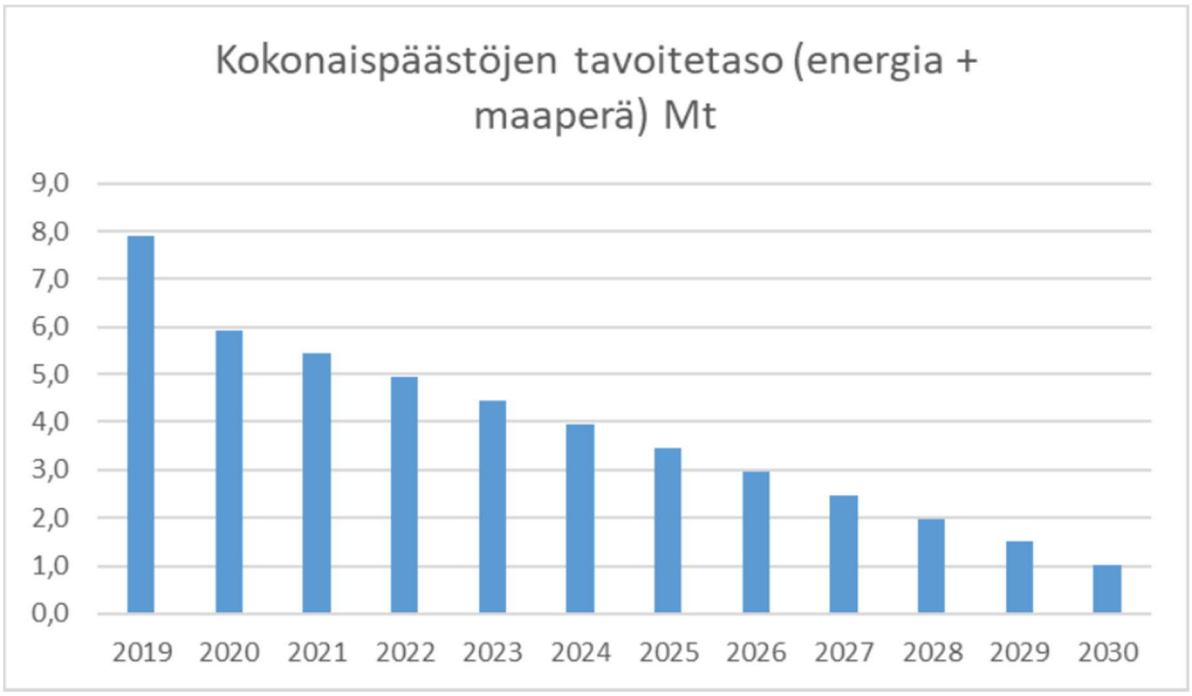
Suomen osalta JTF-erityistavoitteena on turpeen energiakäytöstä luopuminen. EU:n maaraportissa Suomelle (2020) todetaan, että Suomi on pitkälti saavuttamassa vuoden 2020 ilmastotavoitteensa, mutta hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vuoteen 2035 mennessä edellyttää kunnianhimoisia uusia toimenpiteitä. Raportin mukaan turpeen käytön vaiheittainen lopettaminen voisi edistää huomattavasti Suomen tavoitetta saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Suomi on yksi suurimmista turpeen tuottajista ja kuluttajista Euroopassa. Turvetta käytetään pääasiassa energianlähteenä.

Raportin mukaan toimiala on arvioinut, että turvetuotannon välitön työllisyysvaikutus vuonna 2018 oli 2 300 henkilötyövuotta, ja kun epäsuora vaikutus otetaan huomioon, määrä kasvaa 4 200 henkilötyövuoteen. Raportissa todetaan, että jos turvetuotanto lopetettaisiin asteittain, työttömyysriski kohdistuisi pääasiassa työntekijöihin alan välittömästi tarjoamissa työpaikoissa. Vaarassa saattavat olla myös jotkin välilliset työpaikat, koska talouden toimeliaisuus vähenee turvetuotantoalueilla. Tämä edellyttää alueellisen talouden monipuolistamista siten, että varmistetaan alueen houkuttelevuus tulevien investointien kannalta sekä asianomaisten työntekijöiden uudelleenkoulutus ja täydennyskoulutus. Euroopan komissio on ehdottanut oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa tukemaan kansalaisia ja alueita, joihin siirtymä vaikuttaa eniten.

Turpeesta ja turpeen roolista energiapolitiikassa ml. alueellisuus

Turvetta käytetään energiaksi sekä muun muassa kasvualustoissa ja eläinten kuivikkeena. Turpeesta valmistetaan myös esimerkiksi aktiivihiiltä. Turpeen energiakäyttö Suomessa oli vuonna 2020 noin 42 489 TJ (11,8 TWh), eli noin 3,3 % kokonaisenergiankäytöstä. Suomessa turpeella tuotetaan sähköä ja lämpöä yhdyskuntien ja teollisuuden tarpeisiin.

Hallitusohjelman mukaisesti Suomi tavoittelee turpeen energiakäytön puolittamista vuoteen 2030 mennessä. Turpeen energiakäyttö on viime vuosina vähentynyt muun muassa päästöoikeuden hinnannousun vuoksi. Selvitysten ja arviointien perusteella on todennäköistä, että turpeen käyttö vähenee vuoteen 2030 mennessä hallituksen tavoitetta enemmän. Turpeen vuosittaiseen tuotantoon vaikuttaa kysynnän ohella turvetuotannon voimakas sääriippuvuus. Hallituksen turpeen energiakäytön puolittamista koskevan sitoumuksen seurauksena turpeen energiakäytön tavoitellaan laskevan vuoden 2019 TWh tasosta 15,7 vuoden 2030 tasoon 2,0. Vastaavasti kokonaispäästöt vähenevät vuoden 2019 Mt-tasosta 7,9 vuoden 2030 tasoon 1,0, kuten alla olevasta taulukossa ilmenee.

Suomessa turpeenkäyttöä on edistetty fossiilisia polttoaineita alemmalla lämmityskäytön valmisteverokannalla. Turpeen alempi vero lämmityskäytössä on lisännyt turpeen käyttöä erityisesti suhteessa kivihiileen. Erityisesti päästöoikeuden korkean hinnan vuoksi turvetta puolestaan korvautuu uusiutuvilla puuperäisillä polttoaineilla. Turvetta voi varastoida pitkäaikaisesti.

Turve on energiantuotannossa paikallinen resurssi, ja sen energiakäyttö keskittyy pitkälti samoihin maakuntiin kuin sen tuotanto. Koska maakaasuverkko ei pääsääntöisesti ulotu merkittäviä määriä turvetta tuottaviin maakuntiin, ja koska maakaasun käyttö ei ole taloudellisesti kannattavaa suhteessa puupolttoaineisiin, ei turve korvaudu Suomessa merkittävissä määrin maakaasulla.

Erityisesti turvetta merkittävästi tuottavissa maakunnissa sähkön- ja lämmöntuotanto perustuu monipolttoainekattiloihin, joissa voidaan hyödyntää eri polttoaineita. Tämä mahdollistaa turpeen melko nopean korvautumisen muilla vaihtoehdoilla, mikäli tämä on taloudellisesti perusteltua. Melko nopea korvausmahdollisuus energiantuotannossa voi johtaa myös nopeisiin työpaikkavähenemiin turvetuotannossa.

Tämä JTF-suunnitelma on laadittu pääosin ennen Ukrainan sodan syttymistä. Sodalla on vaikutuksia Euroopan turvallisuustilanteeseen. Turvallisuustilanteen muuttuminen vaikuttaa kansallista huoltovarmuutta koskeviin keskusteluihin Suomessa. Näillä keskusteluilla voi olla vaikutusta turvealan asemaan suomalaisessa energiantuotannossa.

2. Ilmastoneutraaliin talouteen siirtymisestä aiheutuvien taloudellisten, yhteiskunnallisten ja alueellisten vaikutusten arviointi

Aluetaloudelliset vaikutukset syntyvät neljästä lähteestä

Energiaturpeen käytön väheneminen vaikuttaa Keski-Pohjanmaan aluetalouteen neljällä tavalla. **Ensinnäkin** turpeen noston (TOL 0892) väheneminen aiheuttaa toimialan ja sille tuotantopanoksia toimittavien toimialojen toimipaikkojen ja työllisyyden supistumista sekä tuotannon brutto- ja jalostusarvon supistumista. Tämä luo tarpeen yritysten ja niiden henkilökunnan ohjaamiselle ja kouluttamiselle uusiin tehtäviin. **Toiseksi** energiaturpeen käytön väheneminen aiheuttaa muutoksia energia-alan (TOL D) toimipaikkojen tuotantoon ja niiden henkilöstön osaamistarpeisiin. Energiaturpeen polttaminen on korvattava uusiutuvaan energiaan perustuvilla lämmöntuotantoratkaisuilla. Samalla on kehitettävä uusia logistisia ratkaisuja sekä tehtävä investointeja tuotantolaitoksiin, jotta energian kokonaistarve pystytään tyydyttämään. **Kolmanneksi** energiaturvetuotannon nopea väheneminen heikentää kasvu- ja kuiviketurpeen saatavuutta. Tämä aiheuttaa Keski-Pohjanmaan lypsykarjatalousvaltaiselle maataloudelle tarpeen kehittää turvetta korvaavia materiaaleja tuotantoeläinten kuivikkeeksi. **Neljänneksi** turvetuotannon väheneminen pienentää kunnallisverotuloja merkittävästi, jolla on merkittävät kielteiset aluetaloudelliset vaikutukset maakuntaan.

Turpeen noston vähenemisen vaikutukset

Pellervon taloustutkimuksen PTT:n vuonna 2021 valmistuneen selvityksen mukaan Keski-Pohjanmaan maakunnassa turpeen noston (TOL 0892) osuus alueen kaikkien yritysten toimipaikkojen määrästä oli 0,4 %, henkilöstömäärästä 0,2 %, tuotannon jalostusarvosta 0,2 % ja bruttoarvosta 0,3 %. Maakunnassa energiaturpeen tuotanto sijoittuu Kaustisen seutukuntaan, jossa turpeen noston osuus alueen kaikkien yritysten toimipaikkojen määrästä oli 1,1 %, henkilöstömäärästä 0,9 %, tuotannon jalostusarvosta 1,6 % ja bruttoarvosta oli 2,1 %. Turvetuotannon osuus aluetalouden kokonaisuudesta on Kaustisen seutukunnassa Suomen seutukunnista kolmanneksi suurin, kun mitataan turvetuotannon brutto- ja jalostusarvoa. Toimipaikkamäärän suhteellisella osuudella mitattuna Kaustisen seutukunta on neljänneksi suurin ja henkilöstömäärän suhteellisella osuudella mitattuna viidenneksi suurin.

Turpeen noston vähenemisen suorien vaikutusten laskemisen lisäksi suunnitelman laadinnassa on arvioitu myös muutoksen välillisiä vaikutuksia. Tämä on tapahtunut soveltamalla PTT:n käyttämää kerrointa 1,8 välillisten vaikutusten arviointiin. Valtioneuvoston päätöksellä vähentää turpeen energiakäyttöä puoleen vuoteen 2030 mennessä on ollut voimakasta vaikutusta. Turpeen noston arvioidaan Keski-Pohjanmaalla vähenevän 75 %-yksiköllä vuoteen 2030 mennessä.

PTT:n esittämät tiedot turvealasta koskevat sellaisia toimipaikkoja, joiden toimialaksi on määritelty turpeen nosto (TOL 0892). Turvealalla toimii kuitenkin myös sellaisia yrityksiä, joiden toimialaksi on määritelty esimerkiksi Maatalous, metsätalous ja kalatalous (TOL A, Keski-Pohjanmaalla

Tilastokeskuksen yritysrekisterin (4.2.2022) mukaan 367 toimipaikkaa), Kiven louhinta, hiekan ja saven otto (TOL 081, 8 toimipaikkaa), Maa- ja vesirakentaminen (TOL 42, 24 toimipaikkaa) sekä Tieliikenteen tavarakuljetus (TOL 4941, 192 toimipaikkaa). Yllä esitetyn vuoksi tässä suunnitelmassa esitetään kaksi laskelmaa turpeen noston vähenemisen aiheuttamista vaikutuksista: (1) PTT:n valtakunnalliseen selvitykseen perustuva laskelma ja (2) Keski-Pohjanmaan maakunnalliseen selvitykseen perustuva tarkennettu laskelma (Taulukot 1 ja 2).

Taulukko 1. Turpeen noston suora ja välillinen merkitys Keski-Pohjanmaalla vuonna 2019 ja skenaariot vuosille 2021 ja 2030 PTT:n tutkimuksen pohjalta (https://www.ptt.fi/julkaisut-ja-hankkeet/kaikki-julkaisut/turvetoimialan-aluetalousvaikutukset.html). Turpeen noston arvioidaan vähenevän 75 %-yksiköllä vuoteen 2030 mennessä.

Vaikutukset	**2019**	**2021**	**2030**
Toimipaikkojen lukumäärä yhteensä, kpl	34	30	9
Toimipaikkojen lukumäärä, suorat vaikutukset, kpl	19	16	5
Toimipaikkojen lukumäärä, välilliset vaikutukset, kpl	15	14	4
Henkilöstömäärä yhteensä, henkilötyövuosi	52	45	13
Henkilöstömäärä, suorat vaikutukset, henkilötyövuosi	29	25	7
Henkilöstömäärä, välilliset vaikutukset, henkilötyövuosi	23	20	6
Tuotannon jalostusarvo yhteensä, miljoonaa euroa	4,9	4,2	1,2
Tuotannon jalostusarvo, suorat vaikutukset, miljoonaa euroa	2,7	2,3	0,7
Tuotannon jalostusarvo, välilliset vaikutukset, miljoonaa euroa	2,2	1,9	0,5
Tuotannon bruttoarvo yhteensä, miljoonaa euroa	19,3	16,6	4,8
Tuotannon bruttoarvo, suorat vaikutukset, miljoonaa euroa	10,7	9,2	2,7
Tuotannon bruttoarvo, välilliset vaikutukset, miljoonaa euroa	8,6	7,4	2,1

Taulukko 2. Turpeen noston suora ja välillinen merkitys Keski-Pohjanmaalla vuonna 2019 ja skenaariot vuosille 2021 ja 2030 asiantuntija-arvioiden perusteella. Turpeen noston arvioidaan vähenevän 75 %-yksiköllä vuoteen 2030 mennessä.

Vaikutukset	**2019**	**2021**	**2030**
Toimipaikkojen lukumäärä yhteensä, kpl	54	47	14
Toimipaikkojen lukumäärä, suorat vaikutukset, kpl	30	26	8
Toimipaikkojen lukumäärä, välilliset vaikutukset, kpl	24	21	6
Henkilöstömäärä yhteensä, henkilötyövuosi	83	72	22
Henkilöstömäärä, suorat vaikutukset, henkilötyövuosi	46	40	12
Henkilöstömäärä, välilliset vaikutukset, henkilötyövuosi	37	32	10
Tuotannon jalostusarvo yhteensä, miljoonaa euroa	7,7	6,7	2,0
Tuotannon jalostusarvo, suorat vaikutukset, miljoonaa euroa	4,3	3,7	1,1
Tuotannon jalostusarvo, välilliset vaikutukset, miljoonaa euroa	3,4	3,0	0,9
Tuotannon bruttoarvo yhteensä, miljoonaa euroa	30,4	26,3	7,6
Tuotannon bruttoarvo, suorat vaikutukset, miljoonaa euroa	16,9	14,6	4,2
Tuotannon bruttoarvo, välilliset vaikutukset, miljoonaa euroa	13,5	11,7	3,4

Turpeen noston vähenemisen kokonaisvaikutukset ovat merkittävät, koska ne kohdistuvat sekä varsinaisiin turveyrityksiin että myös turveyrityksille palveluja tarjoaviin koneurakoitsijoihin, kuljetusyrityksiin, varastointiin, teiden kunnossapitäjiin, rakentamiseen, jätehuoltoon, energian tarjoajiin, paikallisiin kauppoihin, konehuoltoyrittäjiin, ympäristövalvontaan sekä

hallintopalveluihin ja rahoituspalveluihin. Muutospaineen alaisten yritysten on sopeuduttava uuteen tilanteeseen ja valmennettava henkilöstönsä osaaminen uutta tilannetta vastaavaksi.

Energiaturpeen käytön vähenemisen vaikutukset

Keski-Pohjanmaan tämänhetkisistä turvevarannoista 870 miljoonaa suokuutiometriä (Mm3) soveltuu energiaturvetuotantoon ja noin 250 Mm3 kasvu- ja ympäristöturpeiden tuotantoon. Vuonna 2019 Keski-Pohjanmaalla turpeen osuus kaukolämmön tuotannosta oli hieman yli 40 %. Energiaturpeen käyttö on vaihdellut vuosittain 350–520 GWh:n välillä. 75 prosentin vähennys energiaturpeen käytössä vuonna 2030 tarkoittaa, että Keski-Pohjanmaan kaukolämmön tuotannosta kolmannes täytyy korvata muilla energiatuotannon muodoilla.

Energiavajeen korvaaminen aiheuttaa merkittävän laadullisen muutospaineen koko energia-alalle, jonka täytyy sopeutua käyttämään uusiutuvan energian lähteitä. Lyhyellä aikavälillä puuhakkeen käyttö lämmöntuotannossa lisääntyy, sillä muita nopeita korvauskeinoja energiaturpeelle ei ole. Metsäkeskuksen ja luonnonvarakeskuksen tilastoihin perustuvan selvityksen mukaan puolet energiaturpeen käytön vähenemisestä aiheutuvasta energiavajeesta voidaan korvata Keski-Pohjanmaalta löytyvällä hakkeella. PTT:n tutkimusten mukaan kokonaistyöllisyysvaikutus siirryttäessä turpeen käytöstä metsäenergian käyttöön on 0,22 henkilötyövuotta per GWh eli Keski-Pohjanmaan tapauksessa 77–114 henkilötyövuotta. Pidemmällä aikavälillä vajeen korvaaminen muilla uusiutuvan energian muodoilla edellyttää investointien tekemistä muun muassa lämpölaitoksiin.

Energiaturpeen käytön merkittävä väheneminen vuoteen 2030 mennessä aiheuttaa paitsi suoria vaikutuksia energia-alalle myös välittömiä ja välillisiä muutospaineita koneteollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan, ravitsemis- ja majoitustoimintaan, metsäteollisuuteen, kaivannaistoimintaan, liike-elämän palveluihin, kuljetusalalle sekä maa- ja metsätalouteen. Muutospaineen alaisten toimialojen on sopeuduttava uuteen tilanteeseen ja valmennettava henkilöstönsä osaaminen uutta tilannetta vastaavaksi.

Kasvu- ja kuiviketurpeen käytön väheneminen

Turpeella on energiakäytön lisäksi tärkeä rooli Keski-Pohjanmaan kotieläintuotannolle. Maataloudella on suuri aluetaloudellinen merkitys Keski-Pohjanmaalle, sillä alue tuottaa 12 % Suomen maidosta. Meneillään oleva turvetuotannon nopea alasajo ja samalla kasvu- ja kuiviketurpeen saatavuuden merkittävä heikkeneminen vaikuttavat maatalousturpeen saatavuuteen. Kuiviketurpeen hinnan nousu ja rajatumpi saatavuus heikentävät kotieläintuotannon kilpailukykyä.

Turvetuotannon vähenemisen vaikutukset kuntatalouteen

Kaustisen seutukunnan kuntien laskelmien perusteella turvetuotannon väheneminen aiheuttaisi myös merkittävän kunnallisverotulojen pienenemisen. Esimerkiksi Halsuan kunnassa vuoden 2020 kunnallisverotuksen verotettava tulo oli yhteensä 15,1 milj. €, josta 0,7 milj. € kertyi suoraan

turvetuotannosta ja 0,6 milj. € turvetuotannon välillisistä vaikutuksista. Tämä on 8,6 %:a kaikista kunnallisverotuloista Halsuan kunnassa. Kaustisen seutukunnan tasolla turvetuotannon loppuminen aiheuttaisi noin kolmen miljoonan euron kunnallisveron vähenemisen vuodessa. Tämä aiheuttaisi noin 1 %-yksikön korotuspaineen kunnallisveroon kunnissa, joissa jo tällä hetkellä on Suomen kunnista korkeimmat verot.

Sosiaaliset vaikutukset

Keski-Pohjanmaalla on runsaat 30 turvealan yrittäjää, joihin muutos vaikuttaa. Yrittäjille ja työntekijöille tehdyn kyselyn perusteella turvetyöntekijöiden koulutustaso on seuraava: toinen aste 56 %:lla, alempi korkeakouluaste 22 %:lla, peruskouluaste 11 %:lla ja ylempi korkeakouluaste 11 %:lla. Turvetuotanto on pääosin kausityötä, työllistäen kesäisin niin nuoria, työikäisiä kuin eläkeläisiäkin. Ala on miesvaltainen ja suurin osa yrityksistä on perheyrityksiä.

Monelle ammattikoulussa maanrakennus- ja muuta konekuljetusalaa opiskelevalle nuorelle turvetuotanto tarjoaa tärkeää työkokemusta sekä taloudellista ja sosiaalista pääomaa tulevaisuuden varalle. Turvetuotannon väheneminen vähentää nuorten kesätyö- ja harjoittelumahdollisuuksia, mikä lisää riskiä nuorten syrjäytymiselle. Syrjäytymisen ehkäiseminen sekä nuorten omavaraisen toimeentulon turvaaminen edellyttävät uusien kausityöpaikkojen luomista.

Ympäristövaikutukset

Keski-Pohjanmaan alueella on paljon suo- ja turvemaita erilaisissa maankäyttömuodoissa. Maakunnan metsätalousmaista 49 % on turvemailla, kun Suomen keskiarvo on 34 %. Keski-Pohjanmaan suopinta-alasta turvetuotantoalueiksi luokitellaan 3687 hehtaaria. Turvetuotannon lupapinta-ala Keski-Pohjanmaalla vuonna 2019 oli 3004 ha. Näistä tuotannossa oli 1161 hehtaaria, tuotantoon valmistamatonta 497 hehtaaria, tuotantokunnossa muttei tuotannossa 426 hehtaaria ja kunnostusvaiheessa 211 hehtaaria. Suurimmat tuotantopinta-alat löytyvät Kaustisen seutukunnasta (Kaustinen 869 ha, Halsua 664 ha ja Veteli 601 ha). Turvetuotannon jälkeen tuotantoalue siirtyy jälkihoitovaiheen kautta jälkikäyttöön, ja jälkikäyttömuodosta päättää maanomistaja. Jälkikäyttö tulee koskettamaan noin 3000 hehtaaria sitä mukaa kun tuotanto loppuu. Kasvihuonekaasupäästöjen kehitys riippuu suon jälkikäyttömuodosta.

Suomen ympäristökeskuksen Hinku-laskennan perusteella Keski-Pohjanmaan kasvihuonekaasupäästöt vuonna 2019 olivat noin 800 ktCO_2e. Asukasta kohti Keski-Pohjanmaan päästöt olivat 12,2 tonnia, mikä on lähes kaksi kertaa kansallinen keskiarvo (6,9 t). Suurin päästölähde on maatalous (42 %), toisena lämmitys kokonaisuutena (17,8 %) ja kolmantena tieliikenne (17,2 %). Lämmityksen päästöistä suurin osa on peräisin kaukolämmön tuotannossa käytetyistä fossiilisista polttoaineista. Vuonna 2018 turpeen osuus kaukolämmön tuotannossa oli hieman yli 40 % ja puupohjaisten polttoaineiden osuus 24 %. Energiaturpeen osuus Keski-Pohjanmaan CO_2 päästöistä on noin 23,5 ktCO_2e. Hiilidioksiditonnin hinta päästökaupassa vaihtelee rajusti. Päästökaupan hinnalla 30 euroa/tonni saadaan energiaturpeen käytön päästöjen vuosihinnaksi 705 000 euroa.

3. Kehitystarpeet ja kehitystavoitteet vuoteen 2030 mennessä ottaen huomioon ilmastoneutraaliuden saavuttaminen vuoteen 2050 mennessä

I. Aluetalouden uudistaminen ja vahvistaminen mukaan lukien uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja työpaikkojen luominen

Turvetuotannon vähentämisen haitalliset vaikutukset kohdistuvat Keski-Pohjanmaalla erityisesti turveyrittäjiin sekä alan vakituisiin ja kausityöntekijöihin. Oikeudenmukaisen siirtymän (JTF) toimenpiteiden aluetaloudellisena tavoitteena Keski-Pohjanmaalla on, että turvetuotannon vähenemisen aiheuttamat työllisyyden ja yrittäjyyden menetykset pystytään korvaamaan vastaavalla määrällä uutta toimintaa niin uusiutuvan energian tuotannon eri aloilla (esimerkiksi metsäbiomassojen hyödyntäminen) kuin muillakin työllisyyden kasvualoilla. Metsäbiomassojen kasvava hyödyntäminen edellyttää bioterminaali-investointeja.

Luovuttaessa uusiutumattomien energialähteiden käytöstä arvioidaan erityisesti tuulivoiman, biokaasun, metaanin, metsä- ja peltobiomassan, vetytalouden, geotermisen energian sekä aurinkoenergian tarjoavan mahdollisuuksia maakunnan aluetalouden uudistumiselle. Uusiutuvaan energiaan liittyy myös Keski-Pohjanmaan litiumvarantojen hyödyntäminen. Akkumateriaaleihin liittyvä kaivos- ja jalostustoiminta on käynnistymässä maakunnassa lähivuosina ja ne tarvitsevat paljon osaavaa työvoimaa, jota voidaan kouluttaa turve-elinkeinosta vapautuvasta työvoimasta.

JTM-toimenpiteiden tavoitteina energia-alan osalta ovat ensinnäkin, että toimenpiteiden avulla pystytään korvaamaan energiaturve uusiutuvilla energialähteillä ja että kasvihuonepäästöt vähenevät. Toiseksi uusiutuvan energian toivotaan kehittyvän jatkossa Keski-Pohjanmaan merkittäväksi vientituotteeksi.

Työttömyysaste oli joulukuun lopussa 2021 Keski-Pohjanmaalla 8,2 %, kun koko maassa vastaava luku oli 10,5 % (TEM, Työnvälitystilasto & Tilastokeskus, StatFin.) Suhteellisen hyvän työllisyystilanteen takia Keski-Pohjanmaan työvoimareservi on pieni. Turvetuotannon vähenemisen haitallisten vaikutusten kääntäminen myönteiseksi kehitykseksi edellyttää toimenpiteitä sekä olemassa olevien yritysten kehittämiseksi että uuden yritystoiminnan synnyttämiseksi. Myönteisen työpaikkakehityksen turvaamiseksi tuetaan sekä luonnonvara-alaa että muita runsasta työllisyyttä tarjoavia elinkeinoja.

Tavoitteet aluetalouden uudistamiseksi ja monipuolistamiseksi ovat:

- Olemassa olevien yritysten jatkuvuuden edistäminen ja omistajavaihdosten varmistaminen
- Toimijoiden osaamisen ja valmiuksien pohjalta uuden liiketoiminnan käynnistäminen ja startup-yritysten synnyttäminen
- Yritysten kasvun rohkaiseminen ja edistäminen ja samalla uusien työpaikkojen luominen
- Toimet kohtuuhintaisen energian saannin varmistamiseksi

Tavoitteet työllisyyden edistämiseksi ovat:

- Yrittäjyyden edistäminen
- Uusien taitojen ja valmiuksien hankkiminen, nuorten kohdalla erityisesti ammattipätevyyden hankkiminen (esim. oppisopimuskoulutukset, henkilökohtaiset opintosuunnitelmat)

II. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta aluetalouden uudistamisen tukena

TKI-toimintaa tarvitaan aluetalouden uudistamisessa sekä energiatuotannon hiilineutraalisuustavoitteen tukemisessa. TKI-toiminnalla tuetaan yritysten uudistumista sekä edistetään kokonaan uusien yritysten syntymistä JTF-tavoitteiden mukaisesti.

Turpeen energiakäytön väheneminen aiheuttaa tarpeen TKI-toiminnan lisäämiselle energiatuotannossa. TKI-toimintaa on suunnattava sekä uusiutuvan energian eri muotojen että turvetta korvaavien tuotteiden kehittämiseen. Kuiviketurpeelle ja kasvuturpeelle on kehitettävä korvaavia tuotteita.

Elinkeinoelämälähtöinen TKI-toiminta on ensisijainen lähtökohta uuden liiketoiminnan syntymisessä. Luonnonvara-alan TKI-toiminnan kehittämisen lisäksi maakunnassa tarvitaan laajemmin pk-yritysten innovaatiotoiminnan vahvistamista ja innovaatioiden tuotteistamista. Tämä tukee uusien työpaikkojen syntymistä jo olemassa oleviin yrityksiin. Maakunnassa tarvitaan yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteisiä hankkeita, joissa kehitetään ja innovoidaan yritysten liiketoiminnan kehittämistä. TKI-toimintaa tulee edistää konkreettisilla, yrityksiä tukevilla toimintatavoilla ja palveluilla, jossa julkisen sektorin välittäjäorganisaatioiden rooli on merkittävä johtuen erityisesti Kaustisen seutukunnan yritys- ja elinkeinorakenteesta.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2022–2025 tavoitteena on TKI-menojen tason nostaminen nykyisestä noin 0,4 %:n tasosta 4 %:iin BKT:sta. Innovatiiviset uusiutuvan energian hankkeet auttavat saavuttamaan tämän tavoitteen. JTF-toiminnan tavoitteena Keski-Pohjanmaan laajan ja monipuolisen pk-yritystoiminnan osalta on, että yritykset käyttävät entistä aktiivisemmin TKI-toimintaa ja koulutuspalveluja kilpailukyvyn ja kasvun edistämisessä.

Tavoitteet TKI-toiminnan edistämiseksi ovat:

- TKI-toimintaa hyödyntävän vihreän talouden yritystoiminnan edistäminen
- TKI-toimintaa hyödyntävän muun yrittäjyyden edistäminen
- Aluetalouden uudistumista ja monipuolistumista tukevan TKI-toiminnan edistäminen

III. Turvesoiden ennallistaminen ja jälkikäyttö

Turpeen energiakäytön ja turpeen noston väheneminen tuo lyhyen ajan sisällä noin 3000 hehtaaria suonpohjia uuden jälkikäytön piiriin. Lupaehtojen mukaisesti turvetuotantoalueilla tulee olla suunnitelmat alueen jälkikäytöstä, mutta varsinaisesta jälkikäyttömuodosta vastaa maanomistaja. Alueen uudeksi käyttömuodoksi on olemassa useita vaihtoehtoja kuten alueen

metsittäminen tai vettäminen, kasvualustojen tai erilaisten biomassojen tuotanto, kosteikko- tai peltoviljely tai alueen siirtäminen tuulivoimakäyttöön tai aurinkovoiman tuotantoalueeksi.

Nopean murroksen takia jälkikäytön piiriin voi tulla hyvin erilaisissa vaiheissa ja erilaisin maanomistussuhtein ja mahdollisuuksin olevia suonpohjia. Järkevän ja päästöjä minimoivan jälkikäytön valintaan tarvitaan tietoa ja tukea maanomistajien päätösten tueksi. Myös uusista jälkikäytön vaihtoehdoista tarvitaan sekä uutta tietoa, että olemassa olevan tiedon jakamista maanomistajille.

Tavoite:

- Liiketoimintaan pohjautuvan jälkikäytön edistäminen huomioiden päästöjen minimointi ja ympäristöhaittojen korjaaminen

4. Johdonmukaisuus ja yhdenmukaisuus kansallisiin ja alueellisiin strategioihin sekä suunnitelmiin nähden

JTF-suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet on johdettu **Keski-Pohjanmaan maakuntastrategiasta 2040 ja maakuntaohjelmasta 2022–2025**. Maakuntastrategian visiona on, että Keski-Pohjanmaa on vuonna 2040 hyvinvoiva kestävän kasvun maakunta. Tavoitteen saavuttamisen mahdollistavat maakuntaohjelman 2022–2025 kolme kehittämisteemaa – osaaminen, kilpailukyky ja saavutettavuus – sekä niihin sisältyvät kehittämistoimenpiteet. JTF-suunnitelman keskiössä ovat aluetalouden uudistuminen TKI-toimintaa hyödyntämällä, energiamurroksen sujuva toteuttaminen ja turvetuotantoalueiden asianmukainen jälkikäyttö. JTF-suunnitelma pyrkii säilyttämään keskipohjalaista maaseutua vahvana elinkeinotoiminnan alueena, edistämään maakunnan sopeutumista ilmastomuutokseen, parantamaan alueen hyvinvointia sekä veto- ja pitovoimaa sekä edistämään alueen kansainvälistymistä.

Keski-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian painopisteet vuosina 2022–2025 ovat (1) mineraalit, biopohjaiset materiaalit, kiertotalous sekä uusien energiateknologioiden prosessit; (2) elinkeinojen ja vihreän kasvun digitalisaatioon ja robotiikkaan perustuvat ratkaisut; (3) logistiikan ja venealan tehokkaat, ympäristöä säästävät ja älykkäät ratkaisut; (4) puurakentaminen ja puumateriaalien käyttö sekä niiden älykkäät ratkaisut; (5) kestävä matkailun sosiaaliset innovaatiot ja älykkäät ratkaisut sekä (6) luovan talouden kaupallistaminen ja älykkäät ratkaisut. Tavoitellessaan aluetalouden uudistumista TKI-toimintaa hyödyntäen ja erityisesti energiamurroksen sujuvaa toteuttamista maakunnassa JTF-suunnitelma pyrkii mahdollisuuksien mukaan edistämään maakunnan älykkään erikoistumisen painopisteiden toteutumista.

Keski-Pohjanmaan JTF-suunnitelma täydentää, täsmentää ja kiteyttää Keski-Pohjanmaan liitossa vuonna 2021 valmistuneen **Keski-Pohjanmaan maakunnan siirtymäsuunnitelma vähähiiliseen energiatalouteen -raportin** linjauksia. Suomen energia- ja ilmastostrategia 2030 asettaa lukuisia energiaan ja sivuvirtoihin liittyviä tavoitteita ilmastokestävän toiminnan saavuttamiseksi. **Keski-Pohjanmaan ilmastotiekartassa 2035** marraskuulta 2021 ovat asetettuina kansalliseen strategiaan perustuvat maakunnan päästövähennystavoitteet vuodelle 2030. Ilmastotiekartan visiona on hiilineutraali Keski-Pohjanmaa vuonna 2035. JFT-suunnitelma pyrkii omalta osaltaan edistämään asetettujen ilmastotavoitteiden toteutumista.

Keski-Pohjanmaan koronaselviytymissuunnitelma joulukuulta 2020 asettaa koronaepidemiasta toipumiselle neljä painopistettä: (1) Maakunnan elinvoimaisen yrityskentän kehittäminen ja kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen; (2) Osaavalla työvoimalla ja TKI-toiminnalla Suomi takaisin kestävän kasvun uralle; (3) Vihreä siirtymä tukemaan talouden rakennemuutosta sekä (4) Saavutettavuus ja julkiset hankinnat. JTF-suunnitelma pyrkii edistämään selviytymissuunnitelman osalta erityisesti painopisteitä 1, 2 ja 3.

Keski-Pohjanmaan JTF-suunnitelma täydentää **Pohjanmaan ELY-keskuksen alueellista maaseudun kehittämissuunnitelmaa 2023–2027** ja noudattaa EU:n uuden yhteisen maatalouspolitiikan (CAP27) strategisia tavoitteita. Alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman painopisteet Keski-

Pohjanmaan maakunnassa ovat kannattava maatalous, luonnonvarojen kestävä ja tehokas hyödyntäminen, maaseudun elinkeinojen monipuolistaminen ja kilpailukyvyn vahvistaminen sekä maaseutu on hyvä paikka asua ja yrittää. Keskeisiä teemoja, joilla on rajapintoja eri rahastojen välillä, ovat esimerkiksi yritysten kehittäminen, ympäristö- ja ilmastotoimet sekä osaamisen, neuvonnan ja koulutuksen kytkeminen yritysten kehittämiseen monirahastoisesti.

Kaustisen seudun elinvoimaohjelma 2022–2026 strategiset kehittämisteemat:
Uusiutuvan energian ja biotalouden seutu, (2) Digitaalinen ja älykäs seutu, (3) Yrittäjyyden, työpaikkojen ja verkostojen seutu ja (4) Kulttuurin, luonnon ja onnellisten ihmisten seutu. JTF-suunnitelma toteuttaa Kaustisen seutukunnan teemoja.

Keski-Pohjanmaan osaamisstrategian 2025 ja **Osaavaa työvoimaa Keski-Pohjanmaalle -toimenpideohjelman** tavoitteita ovat (1) työn ja osaamisen murrokseen vastaaminen ja innovaatiot; (2) yhteistyön tiivistäminen; (3) kansainvälisyyden lisääminen ja (4) vetovoiman vahvistaminen. JTF-suunnitelma edistää erityisesti osaamisstrategian ja -toimenpideohjelman tavoitetta 1 mutta myös tavoitteita 2–3.

Keski-Pohjanmaan matkailustrategian 2021–2025 strategisia tavoitteita ovat (1) yhteistyön organisointi, (2) kestävä kehitys ja hyvinvointimatkailu sekä (3) innovatiivinen toiminta. JTF-suunnitelma luo edellytyksiä myös matkailustrategian toteutumiselle.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaa, joka käsittää sekä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) että sosiaalirahaston (ESR) toimenpiteet, toteutetaan koko Manner-Suomessa. Keski-Pohjanmaa kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen EU:n NUTS 2 alueeseen. Itä- ja Pohjois-Suomen alueellinen suunnitelma on valtakunnallisen rakennerahasto-ohjelman täydennysosa, joka täsmentää ohjelman toteutusta alueella. JTF-suunnitelma täsmentää valtakunnallisen ohjelman ja alueidenvälisen suunnitelman toteutusta.

Interreg AURORA 2021–2027 -ohjelman painopisteet ovat (1) älykäs ja kestävä kasvu; (2) vihreä ja kestävä murros; (3) koulutus, kulttuuri ja kestävä matkailu sekä (4) parempi ja kestävämpi rajat ylittävä hallinto.

Northern Periphery & Arctic 2021–2027 -ohjelman painopisteet ovat (1) NPA-yhteisöjen innovaatiokapasiteetin vahvistaminen niiden muutoskyvykkyyden ja vetovoiman kasvattamiseksi; (2) ilmastonmuutokseen sopeutumiskyvyn ja resurssien riittävyyden vahvistaminen NPA-yhteisöissä sekä (3) NPA-yhteisöjen organisaatiokyvykkyyden vahvistaminen yhteistyömahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Keski-Pohjanmaan JTF-suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet ovat yhdensuuntaisia Interreg AURORA - ja NPA-ohjelmien kanssa. Luontevaa on, että JTF-suunnitelmassa käynnistettäviä kehitysprosesseja viedään kansainväliseen hyötykäyttöön AURORA- ja NPA-jatkohankkeilla.

5. Suunnitellut toimenpiteet

Keski-Pohjanmaalla kohdistetaan JTF-toimenpiteitä neljään eri kokonaisuuteen:

I. Aluetalouden uudistaminen ja vahvistaminen mukaan lukien uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja työpaikkojen luominen
II. JTM:n pilareista 2 (InvestEU) ja 3 (PSLF) rahoitettavat energiainvestoinnit
III. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta aluetalouden uudistamisen tukena
IV. Turvesoiden ennallistaminen ja jälkikäyttö.

Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin pilareista 2 (InvestEU) ja 3 (PSLF) rahoitettavat investointitoimenpiteet on koottu toimenpidekokonaisuuteen II.

Kaikki JTF-suunnitelman perusteella tuettavat toimenpiteet toteutetaan noudattamalla ns. DNSH (Do No Signicant Harm) -periaatetta, kansallista ympäristölainsäädäntöä ja EU-säädöksiä. Mitkään toimenpiteet eivät saa aiheuttaa ympäristölle merkittävää haittaa. Toimenpiteiden toteutuksen säädöstenmukaisuus varmistetaan alueellisen suunnitelman toimeenpanon kaikissa vaiheissa.

I Aluetalouden uudistaminen ja vahvistaminen mukaan lukien uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja työpaikkojen luominen

Keski-Pohjanmaan kestävän talouden ja vihreän siirtymän keskiössä on systeemitason muutos, jossa siirrytään fossiilitaloudesta kierto- ja biotalouteen. Keski-Pohjanmaan vihreä siirtymä tukee maakunnan hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamista vuoteen 2035 mennessä.

Turvetuotannon vähenemisen haitallisten vaikutusten kääntämiseksi myönteiseksi kehitysuraksi toteutetaan toimenpiteitä, joilla kehitetään olemassa olevien turvetuotannon yritysten ja työvoimaa sekä tuetaan uuden yritystoiminnan ja uusien työpaikkojen syntymistä. Myönteisen työpaikkakehityksen turvaamiseksi toimenpiteet suunnataan sekä luonnonvara-alan että muiden runsasta työllisyyttä tarjoavien elinkeinojen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Näin voidaan samalla monipuolistaa Keski-Pohjanmaan maaseudun elinkeinorakennetta ja elinvoimaa.

Elinkeinojen monipuolistamisen toimenpiteet kohdistuvat pääosin yritysten liiketoiminnan uudistamiseen, uusien yritysten synnyttämiseen, uudelleenkoulutukseen, investointeihin ja kasvavien alojen liiketoiminnan edistämiseen. JTF-tuella edistetään erityisesti Keski-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen painopisteiksi valittujen kehittämiskohteiden – puurakentamisen, veneteollisuuden, digitalisaation, hyvinvointitalouden, koulutuksen, logistiikan, matkailun, kulttuurin sekä luovan talouden kehittymistä. Näillä aloilla tuetaan mikro- ja pk-yritysten kasvuedellytyksiä, kasvuhalukkuutta ja TKI-toiminnan hyödyntämistä. Erityisenä kehittämisen kohteena on start up -kulttuurin synnyttäminen kulttuurin, luovan talouden ja hyvinvointitalouden yritystoiminnassa. Tällaiset panostukset parantavat paitsi Keski-Pohjanmaan muutoskyvykkyyttä myös maakunnan veto- ja pitovoimaa niin, että osaajat ja koulutetut haluavat työskennellä alueella.

Turvetuotannon vähentäminen aiheuttaa suuren haasteen luonnonvara-alan työpaikoista suuresti riippuvaiselle Keski-Pohjanmaan maaseudulle ja erityisesti Kaustisen seutukunnalle, jossa suurin osa turvetuotannosta tapahtuu. Aluetalouden uudistamisen toimenpiteitä kohdennetaan erityisesti Kaustisen seutukuntaan, mutta kehittämisellä on heijastusvaikutuksia myös koko maakuntaan. Turvealalta työttömäksi jääneiden uudelleenkoulutuksen suunnittelua ja toteutusta sekä heidän ohjaamistaan työllistymistä edistävien palvelujen piiriin tuetaan erityisesti nuorten osalla. Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa sekä älykkään erikoistumisen strategiassa korostetaan digitalisaation lisäämistä. Tämä tavoite ohjaa myös uudelleenkoulutuksen suunnittelua, sillä digitalisaatiota hyödyntävät uudet työtehtävät ja niihin koulutetut työntekijät ovat sopeutumiskykyisempiä tulevaisuuden muutosten edessä.

Luonnonvarojen kestävään käyttöön perustuva kehittäminen on Keski-Pohjanmaalle ominaista. Tuulivoimatuotanto on kasvamassa merkittävästi lähivuosina. Lehmien ja muiden tuotantoeläinten lantaa hyödyntävä biokaasun ja metaanin tuotanto tarjoaa mahdollisuuksia paitsi polttoainekäytössä myös uusia ratkaisuja yhdyskuntien ja elinkeinoelämän jätteiden ja sivuvirtojen hyödyntämiseen kaupallisesti kannattavasti. Vetytalous on voimakkaassa kehitysvaiheessa oleva energiatuotannon ala, jonka TKI-panostusta tuetaan. Aurinkoenergia yhdistettynä tuulivoimaan ja energian varastointiin on myös kehittämisen kohteena. Nopein keino energiamurrokseen vastaamiseksi on turpeen korvaaminen metsä- ja peltobiomassalla paikallisten energialaitosten energiatuotannossa. Keski-Pohjanmaalla tarvitaan arviolta 2 miljoonan euron investoinnit bioterminaaleihin ohjelmakaudella 2021–2027.

Energiatehokkuuden kehittäminen ja kasvihuonekaasujen vähentäminen ovat keskeisiä hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamisessa. Osana energiatehokkuuden parantamista kehitetään uusiutuvien energialähteiden käyttöä ja energian varastointia. Erityisesti parannetaan pk-yritysten toiminnan, tuotteiden ja palveluiden energia- ja resurssitehokkuutta. Esimerkiksi bioterminaalit parantavat haketus- ja murskausurakoinnin kannattavuutta, koska tuotantoketjusta poistuu kustannuksia aiheuttava tienvarsivarastointi. Lisäksi hävikki pienenee, koska asfalttikentältä saadaan hake kerättyä talteen tarkemmin kuin maasto-olosuhteissa. Bioterminaalit mahdollistavat myös uutta liiketoimintaa. Niissä voidaan esim. tuottaa raaka-ainejakeita muille biotalouden sektoreille (esim. puun kuorta luonnontuoteteollisuuteen). Terminaalit mahdollistavat myös poltossa käytettävien erilaisten biomassaseosten tekemisen. Energiapuun kasvava hyödyntäminen edellyttää metsänomistajien aktivointia energiapuuhakkuisiin ja ensiharvennuksiin. JTF-rahoituksella tuetaan tällaista aktivointia erilaisin tiedotuskampanjoin.

Keski-Pohjanmaalle suunnitellut litiumkaivos- sekä tuulivoimahankkeet tarvitsevat nopeasti monenlaisia kehittämistoimenpiteitä liittyen hankkeiden suunnitteluun sekä rakentamis- ja tuotantovaiheisiin. Litiumkaivos-, rikastamo- ja jalostuslaitoshankkeen sekä alkavien tuulivoimapuistohankkeiden yhteenlaskettu investointiarvo on noin 1,5 miljardia euroa. Rakennusvaiheessa näiden hankkeiden työllisyysvaikutukseksi on arvioitu 4 000–5 000 henkilötyövuotta. Suurhankkeet tarvitsevat toteutuakseen sähkö-, kone-, maanrakennus- ja huoltoalan yrityksiä ja osaajia. Litiumia jalostava laitos tulee työllistämään prosessityöntekijöitä sekä insinöörejä. Suurhankkeiden tuotantovaiheiden arvioidaan työllistävän pysyvästi noin 500 henkilötyövuoden verran työllisiä, jotka sijoittuvat valtaosin litiumtuotantoon. Turvetuotannon

yrittäjillä ja työntekijöillä on hyvät valmiudet oppia etenkin hankkeiden rakentamis- ja tuotantovaiheissa tarvittava ammatillinen osaaminen. Rakentamisvaihetta varten koulutetaan mm. maakunnan turveyrittäjiä, jotta he voivat toimia esimerkiksi alihankintojen avulla suurhankkeiden rakentamisessa. Lisäksi yrittäjien investointeja tuetaan alanvaihdokseen liittyvissä hankinnoissa. Energiahankkeet ja -laitokset tarvitsevat kaikissa kehitysvaiheissaan tuekseen monenlaisia yrityspalveluja. Siksi tuetaan maakunnan yrityspalvelualan vahvistumista ja täydentymistä.

Aluetalouden uudistumista ja monipuolistumista tukevia toimintatyyppejä ovat:

- Pk-yritysten kasvu, kansainvälistyminen ja innovointivalmiudet (ml. liiketoiminta- ja markkinointiosaaminen), toimintaa uudistavat ja tuottavuutta lisäävät investoinnit sekä tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittäminen
- Uusi tai uudistuva liiketoiminta, (ml. yritysverkostojen kehittäminen, yrityskiihdyttämö- ja hautomomallit) sekä yritysten jatkuvuus omistajavaihdoksin
- Pk-yritysten bio- ja kiertotalouskonseptit

Työllisyyttä edistäviä toimintatyyppejä ovat:

- Turvesektorin ja muiden turvesektorin toimijoiden osaamisen ja valmiuksien kehittäminen mm. puunkorjuun ja turvesoiden ennallistamisen aloilla uuden liiketoiminnan mahdollistamiseksi
- Uudelleenkoulutus ja uusien taitojen hankkiminen; ensisijainen kohderyhmä turvesektorilta työttömiksi jääneet tai työttömyysuhanalaiset erityiskohteena nuoret

II JTM:n pilareista 2 (InvestEU) ja 3 (PSLF) rahoitettavat energiainvestoinnit

Energiainvestointien tavoitteena on vastata turpeen energiakäytöstä luopumisen aiheuttamaan energiatuotannon vajeeseen sekä helpottaa siirtymäprosessin energia-alalle aiheuttamaa pakotettua uudistumista. Energiatuotannon muutosta rahoitetaan ensisijaisesti pilarin II ja III kautta. Tämänhetkisen arvion mukaan siirtymästä aiheutuvat, pilareista 1 ja 2 rahoitettavat investointitarpeet ovat 198 miljoonaa euroa vuosina 2022–2050.

Pilarien II ja III kohteina ovat lämpö- ja energiayhtiöiden laitosinvestoinnit, polttoon perustuvan sekä polttoon perustumattoman teknologian lisäinvestoinnit. Toimenpiteiden kohteina ovat myös biojalostamoihin tehtävät investoinnit ja niitä tukevat selvitykset, hajautettuihin energiaratkaisuihin ja puuterminaaleihin liittyvät investoinnit sekä näitä tukevat selvitykset.

Toimintatyyppejä ovat:

- Polttoon perustuvan ja polttoon perustumattoman teknologian lisäinvestoinnit (pilarit II ja III)

III Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta aluetalouden uudistamisen tukena

TKI-toiminnalla uudistetaan aluetaloutta sekä luodaan edellytykset uusien yritysten ja uusien työpaikkojen syntymiselle. Lisäksi tuetaan energiatuotannon muuttamista hiilineutraaliksi sekä kehitetään turpeelle korvaavia tuotteita ja uusia ratkaisuja. Alueellisen suunnitelman toimeenpanon kaikissa vaiheissa varmistetaan, että toimenpiteet noudattavat DNSH-periaatetta.

TKI-toiminnan tukemisessa korostuvat Keski-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian painopisteet. Tavoitteena on edistää aluetalouden uudistumista maakunnan omien vahvuuksien avulla, sillä ne soveltuvat hyvin hiilineutraalisuuden edistämiseen. Keski-Pohjanmaan osaamisen kärkiä ovat muun muassa kemian teollisuus (erityisesti akkukemia ja akkumateriaalit), biopohjaiset materiaalit, kiertotalous, uusien energiateknologioiden prosessit, puurakentaminen, digitalisaatio, hyvinvointitalous, koulutus, logistiikka, matkailu, kulttuuri sekä luova talous. Kaikissa näissä TKI-toiminnan painopisteissä on potentiaalia uusien teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden ja yritysten syntymiselle.

Oikeudenmukaisen siirtymän tukeminen ja aluetalouden uudistaminen edellyttävät merkittävää panostusta TKI-toimintaan niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Osaamista on lisättävä myös turvesoiden kestävän jälkikäytön tutkimus- ja kehitystyössä. Osaamisen kehittämisessä hyödynnetään ylimaakunnallista yhteistyötä ja alueen tutkimuslaitosten sekä elinkeinoelämän verkostoitumista.

TKI-toimintaa edistäviä toimintatyyppejä ovat:

- Elinkeinoelämälähtöinen innovaatiotoiminta ja TKI-yhteistyö; yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyöhankkeet
- Uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden uudet ratkaisut ja niitä edistävä TKI-toiminta
- Uudet innovaatiot turpeen korvaamiseksi ja turpeen uudet innovatiiviset käyttömuodot

IV Turvesoiden ennallistaminen ja jälkikäyttö

Elinkeinoelämän monipuolistamisen lisäksi JTF-tukea suunnataan entisten turvetuotantoalueiden kunnostamiseen hiilinieluiksi. Turvesoiden jälkikäytön tukemisen tavoitteena on auttaa maanomistajia minimoimaan päästöt ja löytämään kullekin alueelle sopiva jälkikäyttömuoto. Koska jokainen suonpohja on erityinen niin yhtä ainoaa kaikille sopivaa ratkaisumallia ei ole olemassa. Eri vaihtoehtoja on punnittava niin taloudellisen kannattavuuden kuin ilmasto-, vesistö-, monimuotoisuus-, ja hiilitasevaikutusten osalta ja suunniteltava niiden pohjalta kohteelle paras vaihtoehto.

Vaihtoehtoisia käyttömuotoja ovat esimerkiksi energiakasvien tuottaminen, viljelykäyttö, kasvuturvetta korvaavan raaka-aineen kasvattaminen, ennallistaminen, kosteikkorakentaminen sekä metsittäminen.

Alueellisen suunnitelman toimeenpanon kaikissa vaiheissa varmistetaan, että toimenpiteet noudattavat DNSH-periaatetta.

Ennallistamista ja jälkikäyttöä tukevia toimintatyyppejä ovat:

- Turvetuotannosta poistuvien soiden ennallistaminen sekä selvitykset ja pilotoinnit niiden ennallistamisen ja jälkikäytön edellytyksistä ja mahdollisuuksista

6. Hallintomekanismin kuvaus huomioiden kumppanuusjärjestelyt

6.1 Kumppanuus

Suomen Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 – EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelma toteutetaan yhtenä ohjelmana koko maassa (pl. Ahvenanmaan maakunta). JTF on yksi ohjelman rahastoista. Hallintoviranomainen on Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM). Hallintoviranomainen on ohjannut yleistä valmisteluprosessia Suomessa, ja Keski-Pohjanmaan liitto on johtanut TJTP-valmistelua Keski-Pohjanmaalla. TJTP-valmistelua on Suomessa tukenut ”Alueellisten oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelmien valmistelutuki Suomessa-hanke”, jossa myös Keski-Pohjanmaan maakunta on ollut hyödynsaajana.

EU:n alue- rakennepolitiikan ohjelman valmistelua ohjaa kumppanuusperiaate ja suomalainen hallintoperinne, joka korostaa kuulemista, sekä alue- ja rakennepolitiikan rahastojen toimintaa säätelevä lainsäädäntö, jossa on määritelty kumppaneiden osallistuminen EU-ohjelmien valmisteluun ja toimeenpanoon. Valmistelutyö tehdään yhteistyössä maakunnan liittojen, valtion viranomaisten, kuntien ja muiden ohjelmien toteuttamiseen osallistuvien julkis- ja yksityisoikeudellisten oikeushenkilöiden ja yhteisöjen kanssa.

JTF-tuen piiriin kuuluvat maakunnat käynnistivät vuonna 2020 työskentelyä tukemaan **kansallisen JTF- koordinaatioryhmän**, josta muodostui tärkeä ja toimiva keskustelufoorumi hallintoviranomaisen ja maakuntien kesken. Keski-Pohjanmaan maakunnasta toimintaan osallistuivat Keski-Pohjanmaan liiton sekä Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Suomen ELY-keskusten edustajat. Kansallisella tasolla JTF-valmistelua on käsitelty lisäksi Koheesio 2021+ työryhmässä.

Kumppanuusperiaatetta on noudatettu myös Keski-Pohjanmaan valmistelussa maakunnan yhteistyöryhmän, sen sihteeristön, maakuntahallituksen, ja keskustelujen kautta.

Maakunnan yhteistyöryhmässä (MYR) on edustettuna alueen kunnat ja Keski-Pohjanmaan liitto, ohjelmaa rahoittavat valtion viranomaiset sekä alueen kehittämisen kannalta keskeiset tahot.

Maakunnan TJTP-valmistelusta on vastannut Keski-Pohjanmaan maakuntahallituksen nimeämä asiantuntijaryhmä. Asiantuntijaryhmässä edustettuna olivat kunnat, maakuntahallitus, tutkimuslaitokset, elinkeinojärjestöt, turvetuottajat, energialaitokset ja nuorisovaltuusto.

6.2. Seuranta ja arviointi

Maakunnan yhteistyöryhmä seuraa ja arvioi ohjelman toimeenpanoa ja raportoi EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman toteutumisesta hallintoviranomaiselle ja esittää sille tarvittaessa ohjelmaa koskevia muutostarpeita. Ohjelman toteutumistilannetta seurataan ohjelmalle asetettujen tulos- ja tuotosindikaattoreiden perusteella sekä arvioinneilla.

Maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristö hoitaa maakunnan yhteistyöryhmän valmistelu-, esittely- ja täytäntöönpanotehtäviä. Sihteeristön tehtävänä on seurata toimeenpanoa ja ohjelmalle asetettujen tavoitteiden toteutumistilannetta ja raportoida niistä yhteistyöryhmälle, sekä tehdä itsearviointia toimeenpanosta ja toteumatilanteesta.

Sihteeristö analysoi seurantatiedot ja esittää tarvittaessa yhteistyöryhmälle päätettäväksi korjaavia toimenpiteitä, joilla suunnitelman toimeenpanoa edistetään.

Hanketason tulos- ja tuotoskohtaista toteumaa seurataan välittävän viranomaisen toimesta sekä hankkeille asetettavissa ohjausryhmissä.

Tulos- ja tuotosindikaattorit
RCO01 Tuetut yritykset
RCO02 Avustuksilla tuetut yritykset
RCO04 De minimis -tukea saaneet yritykset
RCO05 Uudet tuella aikaansaadut yritykset
RCO07 Yhteisiin tutkimushankkeisiin osallistuvat tutkimusorganisaatiot
RCO10 Yritykset yhteistyössä tutkimuslaitosten kanssa
RCO38 Tuen piiriin kuuluvan kunnostetun maaperän pinta-ala

RCR01 Uudet tuella aikaansaadut työpaikat
RCR03 Tuote- tai prosessi-innovaatioita tekevät pk-yritykset
RCR19 Yritykset, joilla kasvanut liikevaihto
NR01 Verkostojen ja innovaatioekosysteemien kehittämät innovaatiot, tuotteet ja palvelut
NR03 Pk-yritykset, jotka aloittavat uuden liiketoiminnan
NR09 Pk-yritykset, jotka aloittavat energiatehokkuuteen tai uusiutuvan energian ratkaisuihin perustuvaa uutta liiketoimintaa

EECO07 – 18–29-vuotiaiden nuorten lukumäärä
EECR03 – Osallistujat, jotka saavat ammattipätevyyden jättäessään toimen

6.3. Koordinointi- ja seurantaelimet

Keski-Pohjanmaan liitto vastaa EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman alueellisesta valmistelusta ja alueellisen rahoitussuunnitelman valmistelusta Keski-Pohjanmaalla.

Maakunnan yhteistyöryhmä vastaa eri rahastojen välisestä yhteensovittamisesta ja edesauttaa laajojen, aluekehittämisen kannalta merkittävien hankekokonaisuuksien valmistelua ja edistää niiden toteutusta. Se hyväksyy alueelliset rahoitussuunnitelmat ja niihin sisältyvät rahoituksen painopisteet. Maakunnan yhteistyöryhmä raportoi EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman toteutumisesta hallintoviranomaiselle ja esittää sille ohjelmaa koskevia muutostarpeita sekä tiedottaa ohjelman toimeenpanosta.

Maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristö hoitaa sen valmistelu-, esittely- ja täytäntöönpanotehtäviä. Sihteeristön tehtävänä on seurata ja sovittaa yhteen valmisteluvaiheessa maakunnan alueella rahoitettaviksi ehdotettuja hankkeita ja raportoida niistä yhteistyöryhmälle. Sihteeristö käsittelee kaikki JTF-rahaston päätösesitykset. Merkittävimmät hankkeet viedään lisäksi maakunnan yhteistyöryhmän käsittelyyn. Sihteeristön puheenjohtajana toimii Keski-Pohjanmaan liiton edustaja ja sen jäsenet ovat Keski-Suomen, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan ELY-keskusten edustajia. Sihteeristön kokouksissa varmistetaan myös se, miten muilla EU:n alueellisesti toteutettavilla ohjelmilla voidaan tukea JTF-alueellisen suunnitelman tavoitteita ja toimenpiteitä.

Välittävinä toimieliminä toimivat Keski-Pohjanmaan liitto ja Keski-Suomen ELY-keskus. Niiden tehtävät ja toimivalta on määritelty aluekehityslainsäädännössä. TJTP:n toimeenpano ja rahoitus toteutetaan osana Uudistuva ja osaava kasvu 2021–2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman toimeenpanoa ja se huomioidaan välittävien viranomaisten hallinto- ja valvontajärjestelmän kuvauksissa. Toimeenpanossa hyödynnetään EURA2021-tietojärjestelmää.

6.4 Ohjelmakohtaiset tuotos- tai tulosindikaattorit

Suunnitelman interventiologiikka edellyttää ohjelmakohtaisia indikaattoreita, koska yhteiset indikaattorit eivät tarjoa riittävän kohdennettuja mittareita kaikkien toimintatyypeillä tavoiteltavien tuloksien mittaamiseen. Listaus/maininnat toimintatyypeistä/konkreettisista tavoitteisesta, joiden toteutumista ohjelmakohtaisilla indikaattoreilla seurataan

NR01 Verkostojen ja innovaatioekosysteemien kehittämät innovaatiot, tuotteet ja palvelut
NR03, Pk-yritykset, jotka aloittavat uuden liiketoiminnan;
NR09 Pk-yritykset, jotka aloittavat energiatehokkuuteen tai uusiutuvan energian ratkaisuihin perustuvaa uutta liiketoimintaa
NR10 Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen kehitetyt uudet ratkaisut